

> Retouradres Postbus 20061 2500 EB Oen Haag

Adviesraad Internationale Vraagstukken
t.a.v. de voorzitter Prof. A.G. (Bert) Koenders
Postbus 20061
2500 EB AC Den Haag

**Ministerie van
Buitenlandse Zaken**

Rijnstraat 8
2515 XP Den Haag
Postbus 20061
2500 EB Den Haag
www.rjksoverheld.nl

Onze referentie
DVB/NW-054/23

Bij beantwoording datum,
onze referentie en betreft
vermelden.

Datum
Betreft Adviesaanvraag inzake de civiel-militaire ontwikkelingen in het
ruimtedomein

Geachte heer Koenders,

Het gebruik van het ruimtedomein, zowel civiel als militair, is niet meer weg te denken uit ons dagelijks leven. De Nederlandse samenleving is voor haar functioneren op aarde in belangrijke mate afhankelijk geworden van technologie en toepassingen in de ruimte. Zo vinden we bijvoorbeeld onze route met behulp van satellitnavigatiesystemen, vertrouwen we op satellieten voor communicatie voor internet en telefonie en handelen we op basis van gegevens die via observatie uit de ruimte zijn verkregen. Belangrijke functies in onze samenleving zoals handel, verkeer, het bancaire systeem, veiligheid en landbouw zijn afhankelijk van de ruimte.

Deze afhankelijkheid geldt evenzeer voor Defensie. Gegevens benodigd voor navigatie, exacte positie- en tijdsbepaling, communicatie en aardobservatie ten behoeve van het informatiegestuurd optreden van onze strijdkrachten en van onze bondgenoten worden verkregen via satellieten. Het gebruik van de ruimte is randvoorwaardelijk voor praktisch alle vormen van militair optreden en het gebruik hiervan zal de komende tijd sterk toenemen. Het verlies of een verstoring van satellietsignalen, al dan niet opzettelijk, heeft direct een ontwrichtend effect op zowel de samenleving als op de krijgsmacht.

Het gebruik, toepassen en deel uitmaken van de Internationale ruimtevaart is een onderwerp **waar** Nederland al langere tijd een rol in vervult. Denk bijvoorbeeld aan het al jaren in Noordwijk huisvesten van de European Space Research & Technology Centre (ESTEC). Meer recent positioneert Nederland zich steeds sterker als innovatieve speler in de (militaire) ruimtevaartsector, bijvoorbeeld met hoogwaardige sensoren ten behoeve van aardobservatie, met zelfstandig ontwikkelde kleine satellieten die succesvol in een baan om de aarde zijn gebracht of via lasersatellietcommunicatie.

Het ruimtedomein is volop in beweging. Zo is er een tendens om, waar mogelijk, in plaats van relatief grote en kostbare satellieten veel kleine en goedkopere satellieten in een baan om de aarde te brengen. Door voortschrijdende technologische ontwikkelingen, miniaturisering van satellieten, lagere lanceer-

kosten en toegenomen aantallen commerciële aanbieders zijn de ruimtevaart-activiteiten sterk toegenomen en is het makkelijker en aantrekkelijker voor landen (en mogelijk ook voor niet-statelijke actoren) geworden om satellieten te (laten) lanceren.

Tegelijkertijd is met het mondiaal toegenomen gebruik van de ruimte het aantal dreigingen toegenomen. Dit wordt deels veroorzaakt door landen als Rusland en China die tal van counterspace-capaciteiten hebben ontwikkeld waarmee zij over de mogelijkheid beschikken om satellieten van andere landen te kunnen manipuleren, onklaar te kunnen maken of zelfs te vernietigen. Een voorbeeld hiervan is de Russische vernietiging in november 2021 van een van haar eigen satellieten met een antisatellietwapen. Als gevolg van deze actie ontstond het nodige "ruimtepuin" of ruimte afval. Met deze ontwikkelingen - de proliferatie van counterspace-capaciteiten, de toename van de hoeveelheid ruimtepuin, en het gestegen aantal commerciële aanbieders - is de ruimte in toenemende mate *contested, congested and competitive* geworden.

Internationaal onderschreef de NAVO in november 2019 het toenemende belang van het gebruik van de ruimte door deze tot het vijfde operationele domein te benoemen (naast land, zee, lucht en cyber). De EU is al decennialang mondiaal een relevante speler op ruimtevaartgebied met eigen satellietprogramma's voor satellietnavigatie (Galileo), aardobservatie (Copernicus) en *Space Surveillance & Tracking* (SST), en vult dit binnenkort aan met een eigen systeem voor beveiligde satellietcommunicatie (IRIS2). De EU publiceerde in maart 2023 de *Space Strategy for Security and Defence* (EUSSSD). De RBZ bekrachtigde in november de eerder gepubliceerde EU-ruimtestrategie. En in VN-kader zet het ministerie van Buitenlandse Zaken zich namens het kabinet actief in bij internationale besprekingen over het vreedzame gebruik van de ruimte (COPUOS) en over verantwoord gedrag in de ruimte en het voorkomen van een wapenwedloop in de ruimte (**PAROS**).

De mondiaal verslechterde veiligheidssituatie dwingt Nederland en Europa om meer regie te krijgen over onze veiligheid, ook in de ruimte. Wereldwijd wordt in verschillende fora gewerkt aan het weerbaar maken van de infrastructuur en de processen waarvan het ruimtedomein afhankelijk is. Het behouden van open strategische autonomie middels capaciteitsopbouw en het vergroten van weerbaarheid, alsmede de afschrikkende werking die hiermee gepaard gaat, is cruciaal voor het veilig gebruik kunnen maken van de ruimte infrastructuur, nu en in de toekomst. De oorlog in Oekraïne - een belangrijk deel van de inlichtingen komt van satellieten - illustreert het belang van capaciteiten in de ruimte. Hierdoor is de vraag naar militaire satellietcapaciteit met voldoende weerstand tegen aanvallen door statelijke actoren structureel toegenomen.

Ook nationaal is het toegenomen belang van het gebruik van de ruimte merkbaar. Zo informeerde de minister van Economische Zaken en Klimaat als coördinerend departement, mede namens de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en de minister van Infrastructuur en Waterstaat, de Tweede Kamer op hoofdlijnen

over het Nederlandse ruimtevaartbeleid. Echter, de brief door de minister van Buitenlandse Zaken over het ontwikkelde ruimteveiligheidsbeleid, het door de minister van Defensie informeren over gelanceerde militaire satellieten, de Defensie Ruimte Agenda, en het toenemende gebruik van operationele satellietcapaciteiten, tonen aan dat deze twee departementen actiever worden in het ruimedomein.¹ Met deze veranderde en uitgebreidere interdepartementale betrokkenheid bij het ruimedomein ontwikkelt oud-minister Van der Hoeven thans op verzoek van de minister van EZK samen met alle bij het ruimedomein betrokken departementen, kennisinstellingen en industrie een lange-termijn ruimtevaartagenda (LTR).

De ministeries van Defensie en van Buitenlandse Zaken zijn verheugd dat de AIV de veiligheidsontwikkelingen in het ruimedomein heeft geagendeerd in haar Werkprogramma 2023-2025. In het licht van de veranderde geopolitieke context, de hernieuwde en toenemende spanningen tussen ruimtegrootmachten en mogelijk daaruit voortvloeiende conflicten, en met in het achterhoofd de nog te publiceren LTR waaronder de daarin voorgestelde governancestructuur, verzoeken wij de AIV zich over de volgende vragen te buigen:

Hoe verhoudt de Nederlandse inzet binnen verschillende internationale overlegfora op het gebruik van de ruimte en ruimteveiligheid zich tot de veranderende geopolitieke verhoudingen?

Wat zijn de strategische risico's van deze veranderende verhoudingen voor het Nederlandse ruimteveiligheidsbeleid? Wat zijn de te prefereren beleidsreacties om deze risico's te mitigeren, en welke strategische positionering stelt de AIV hierbij voor?

Hoe kan Nederland, in samenwerking met de NAVO en de EU, het beste invulling geven aan de operationalisering van open strategische autonomie en het vreedzaam gebruik van de ruimte, daarbij rekening houdend met de Nederlandse militaire, economische en diplomatieke belangen?

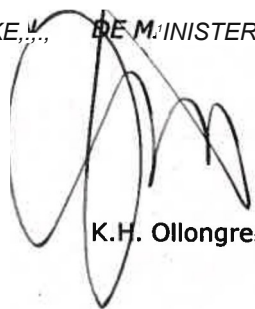
Uw briefadvies met betrekking tot bovenstaande vraagstukken zie ik met belangstelling in het derde kwartaal van 2024 t.gemoet.

DE MINISTER VAN BUITENLANDSE ZAKEN,

DE MINISTER VAN DEFENSIE,

Hanke Bruins Slot

K.H. Ollongren

¹ Kamerstukken 24 446 nrs. 74, 77, 78 en 84, 27 830 nr. 405, 34 919 nr. 80 en 36 124 nr.10